

PRINCIPALELE LEGI CU PRIVIRE LA MUNCA DIN ROMÂNIA PÎNĂ LA 1918 ȘI ATITUDINEA MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI FAȚĂ DE ACESTEA

DUMITRU D. RUSU

Pe plan general, procesul apariției legislației muncii este legat de perioada istorică a începuturilor și ascensiunii orînduirii capitaliste și, implicit, de formarea și întărirea clasei muncitoare. În condițiile dezvoltării marii industrii mecanizate crește gradul dependenței și exploatării maselor muncitoare, fapt care face necesară elaborarea normelor legislative menite să asigure condiții minime de existență clasei muncitoare și desfășurarea neîntreruptă a activității întreprinderilor industriale. Astfel, legislația muncii este un fenomen obiectiv a cărui expresie clasică — sub raportul genezei și conținutului general — apare în orînduirea capitalistă, fiind un produs firesc al industriei mașiniste ¹.

La noi în țară, după primele elemente embrionare de reglementare a muncii în sectorul industrial, aparținînd ultimei treimi a secolului al XVIII-lea și primei jumătăți a secolului al XIX-lea, abia din a doua jumătate a secolului trecut se vor elabora legiuri sau părți de legi expres pentru reglementarea raporturilor de muncă din diferite sectoare ale activității industriale. Dacă pentru perioada începuturilor, asemenea prevederi erau deter-

1 Referindu-se la geneza legislației muncii, Karl Marx preciza: „Legislația cu privire la reglementarea muncii în fabrici, această primă reacție conștientă și sistematică a societății față de forma spontană a procesului de producție, este, după cum s-a văzut un produs tot atît de necesar al marii industrii ca și firul de bumbac, mașinile de filat automate și telegraful electric” (Karl Marx, *Capitalul*, vol. I, în Karl Marx — Friedrich Engels, *Opere*, vol. 23, Ed. pol., București, 1966, p. 489).

Vorbind despre consecințele socializării muncii „pe care fabrica o provoacă în proporții enorme”, Lenin evidențiază faptul că „spre deosebire de stadiile precedente, marea industrie mecanizată necesită neapărat o reglementare sistematică a producției și un control social asupra ei (una din manifestările acestei tendințe este legea pentru reglementarea muncii în fabrici)”. (V. I. Lenin, *Dezvoltarea capitalismului în Rusia*, în *Opere*, vol. 3, Ed. pol., București, 1955, p. 513).

minate, în principal, de interesele statului sau ale proprietarilor de întreprinderi, o dată cu ultimele decenii din secolul trecut — epocă în care burghezia părăsise idealurile revoluționare din perioada pașoptistă și din anii unirii, în condițiile în care politica socială a burgheziei și moșierimii nu satisfăcea masele muncitoare — rolul hotărâtor în smulgerea unor acte legislative referitoare la muncă — avantajoase muncitorilor — va reveni clasei muncitoare. Aceasta, încă de la începutul afirmării ei, a antrenat în lupta pentru o legislație ocrotitoare mase din ce în ce mai largi de oameni ai muncii, funcționari, mici meseriași și alte pături interesante în asemenea revendicări. Prin urmare, factorul principal care a determinat elaborarea unor legi cu conținut mai înaintat rămâne atitudinea fermă a maselor muncitoare, acțiunile mișcării muncitorești. De fapt, evoluția legislației muncii din țara noastră pînă la 1918, determinată în mare măsură de creșterea luptei muncitorești, va reflecta — în anumite limite — raportul de forțe dintre proletariat și clasele exploataatoare. Din acest punct de vedere remarcăm o creștere a influenței și rolului clasei muncitoare care, în confruntarea cu burghezia și moșierimea, a obținut din ce în ce mai multe concesii și îmbunătățiri în domeniul condițiilor de muncă și de viață.

Totuși, și pentru perioada în care elaborarea legilor privitoare la muncă era determinată — în principal — de acțiunile muncitorești, trebuie să menționăm influența favorabilă asupra promulgării acestor acte a unor factori izvorîți din realitățile epocii: necesitatea organizării statului modern, creșterea producției și productivității muncii, necesitatea stabilității forței de muncă și chiar spiritul mai larg al unor reprezentanți ai burgheziei.

În sfîrșit, atunci cînd analizăm geneza legislației muncii din România, trebuie să avem în vedere și influența exercitată de legiurile similare din alte țări ².

Urmărind apariția prevederilor legislative referitoare la muncă în România, constatăm o evoluție, treptată și continuă, de la primele elemente de reglementare desprinse din legiuri, hrisoave, învoieli sau alte asemănătoare, aparținînd perioadei de trecere de la feudalism la capitalism, către adevăratele începuturi de reglementare — în sensul modern al terme-

2 Atîta timp cît legile străine au servit ca exemplu, ca izvor de inspirație sau termen de comparație pentru măsurile similare de la noi, influența acestora putea avea un rol pozitiv. Mai mult, progresele simțitoare în domeniul relațiilor dintre state, înregistrate la finele secolului al XIX-lea și începutul secolului nostru, ușurau și chiar impuneau — în anumite limite — să se țină cont de realizările de aici.

Similitudinea dezvoltării capitalismului în statele Europei și întărirea legăturilor internaționale între masele muncitoare la începutul veacului al XX-lea — după cum remarcă V. I. Lenin — ducea la „creșterea numărului de probleme care reclamă o rezoluare principială (s. n.) identică în țări diferite” (V. I. Lenin, *Opere*, vol. 16, Ed. pol., București, 1963, p. 69).

nului — din cea de a doua jumătate a secolului trecut. Acum, paralel cu prevederile asupra igienei muncii și a unor condiții de angajare în diferite locuri de muncă, cuprinse în legile generale sau unele regulamente speciale, întâlnim o legislație cu caracter mai precis, concretizată prin regulamentele pentru funcționarea tipografiilor din 1873, 1876 și 1886, regulamentele industriilor insalubre din 1867, 1875 și 1894, prevederile de natură socială din legea minelor (1895) și reglementarea repausului duminical din 1897. Se trecea astfel, încă din ultimul sfert al secolului trecut, către o adevărată legislație a muncii. Măsurile legislative referitoare la muncă din România modernă vor cunoaște însă o dezvoltare mai largă, către sfârșitul secolului trecut și în primele două decenii ale secolului nostru, în sensul diversificării conținutului legilor și a aplicării normelor legislative în aproape toate sectoarele activității industriale. Actele legislative privitoare la situația muncitorilor industriali, elaborate în această perioadă, vor alcătui o legislație a muncii în sensul propriu al termenului.

Primul deceniu din secolul nostru, dominat de lupta împotriva corporațiilor (institute prin legea meseriilor din 4 martie 1902) printre alte acte legislative, va înregistra legea pentru reglementarea muncii femeilor și copiilor din 1906, legea asigurărilor sociale în Transilvania (1907), iar în decembrie 1909, legea „Orleanu“, îndreptată împotriva organizării libere și a luptei clasei muncitoare. În deceniul următor, după noua reglementare a repausului duminical din 1910, măsurile de siguranță asupra muncii din 1910-1912 și după legea pentru organizarea asigurărilor muncitorești din 25 ianuarie 1912, practic se încheie șirul actelor legislative privitoare la muncă din perioada modernă a Istoriei României³. Politica socială din anii primului război mondial va fi dominată de legile cu caracter excepțional din anii 1914-1918.

3 Pentru unele date asupra legislației muncii din perioada modernă a istoriei României a se vedea: Virgil N. Madgearu, *Ocotirea muncitorilor în România*, Inst. „Flacăra”, București, 1915, 47 p.; D. R. Ioanițescu, *Istoricul legislațiunii muncii în România*, București, 1919, 88 p.; Marco Barasch, *Legislația muncii în România*, Ed. Curierul judiciar, București (f. d.), 24 p.; Dr. Marou Onescu, *Caracterul reacționar al trecutei legislații muncitorești române — Aspecte actuale*, în „Studii”, anul I (1948), nr. 2, p. 208—230; Virgil I. Cîmpeanu, *Scurtă privire asupra legislației capitaliste a muncii din România*, în „Studia Universitatis Victor Babeș et Bolyai”, seria III (Juridică), fasc. 2, Cluj, 1958, p. 39—74; D. V. Firoiu, *Legislația privind conflictele de muncă în anii regimului burghez-moșieresc*, în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.”, anul XII (1966), nr. 4, p. 39—60; Gh. Brătescu, *Istoria ocotirii sănătății lucrătorilor din România* (până la 23 August 1944), Ed. medicală, București, 1957, 338 p.; Lörincz Ernő, *Reglementarea relațiilor de muncă în Transilvania între 1848—1918*, (în limba maghiară) Ed. șt., București, 1958, 302 p.

După primele elemente de reglementare a relațiilor de muncă ⁴, asupra cărora nu mai stăruim, în perioada istorică de organizare a statului modern român — pe lângă prevederile „Codului civil” din decembrie 1864, împovăraătoare pentru lucrători, care într-un fel sînt puși la discreția patronilor ⁵ — multiple aspecte ale relațiilor de muncă și ocrotirea muncitorilor și-au găsit loc în cadrul unor legi și regulamente cu caracter mai special privitoare la organizarea sanitară, pensii, administrația tipografiilor, exploatarea pădurilor, căi ferate, construcții etc.

Prima legiuire din vechea Românie ⁶ care acordă un spațiu mai larg reglementării condițiilor de muncă ale unei categorii de lucrători este „Regulamentul pentru organizarea și administrația Imprimeriilor Statului și Monitorului Oficial” din 1 iunie 1873.⁷ Separat de funcționari, pentru „personalul uvrier” din diferitele ateliere se prevedea timpul de lucru, regulile muncii, condițiile executării de munci suplimentare, repausul duminical, concediile și, în final, tariful de plată pentru diverse lucrări. Un conținut asemănător îl au și „Regulamentul pentru organizarea și administrarea Monitorului Oficial” din 21 septembrie 1876 ⁸ și „Regulamentul pentru organizarea serviciului monetăriei statului, fabricii și depozitului general de timbre” din 5 martie 1886 ⁹

4. Pe lângă unele prevederi cuprinse în diferite hrisoave, la începutul secolului al XIX-lea găsim o prezentare amănunțită a condițiilor de învoielii (tocmeală) referitoare la durata tocmelilor, sistemul de plată, modul executării lucrărilor, răspunderea reciprocă a părților angajate, cuprinse în legiuiri ca: „Codul lui Andronache Donici” (Moldova, 1814—1817), „Legiuirea Caragea” (Țara Românească, 1819), „Codul civil al Moldovei” (1833). Dar aceste prevederi — departe de ceea ce ar fi putut însemna o legislație a muncii — au izvorit din preocuparea ocîrmuirii de a impune anumite norme pentru ușurarea judecării litigiilor de muncă și din necesitatea stabilirii ordinii în țară.

5. Art. 1472 din Codul civil reglementa plata salariului lucrătorilor în sensul atotputerniciei patronilor, care în caz de litigiu cu lucrătorii, referitor la salariu, „se credea pe cuvîntul său pentru plata salariului anului expirat și pentru acțiunile date pe anul curgător” (C. Hamangiu, *Codul general al României. Legi uzuale*, vol. I, (f. d.) (f. 1.), p. 278).

6. În teritoriile românești aflate pînă la 1918 în afara granițelor României, se vor aplica legile statelor stăpînitore. Corespunzător unei dezvoltări mai rapide a capitalismului din Imperiul Austro-Ungar, legiuirile referitoare la muncă din a doua jumătate a secolului trecut, aplicabile în Transilvania și Bucovina, au un conținut mai înaintat, reglementînd unele aspecte ale asigurărilor sociale, repausul duminical, exercitarea meseriilor, durata muncii, condițiile de muncă ale copiilor din industrie etc.

Deși Transilvania și Bucovina, față de vechiul regat, cunosc o legislație privitoare la muncă mai completă, și mai înaintată, situația muncitorilor români din aceste provincii nu va fi mai bună. Asuprirea națională alături de dominația capitalistă vor constitui principalele piedici în calea aplicării acestor legiuiri. Și aici vom asista la o luptă dîrză a clasei muncitoare pentru respectarea legilor, în general pentru dreptate socială și libertate națională.

7. „Monitorul oficial”, nr. 119, 6 (18) iunie 1873, p. 776—780.

8. Ioan M. Bujoreanu, *Collecțiune de legiuirile României vechi și noi cîte s-au promulgat de la 1 ianuarie 1875 și pînă la finele 1885*, (vol. III al colecției), București, 1885, p. 748—753.

9. „Monitorul oficial”, nr. 72, 3 (15) iulie 1886, p. 1562—1577.

După prevederile asupra situației muncitorilor din industrie — destul de avansate în raport cu cerințele maselor, dar aproape totalmente formale — cuprinse în „Regulamentul pentru industriile insalubre“ din 1894¹⁰ și „Legea minelor“ din 1895¹¹, o primă cucerire mai însemnată a maselor muncitoare, în privința ameliorării condițiilor de muncă, este marcată de reglementarea repausului duminical prin legea din 28 februarie 1897¹². Față de conținutul limitat al ei — deoarece se prevedea repaus numai pentru jumătate de zi și cu multe posibilități de eludare — lipsa de grijă pentru aplicarea legii și încălcarea ei fățișă, masa muncitorilor din comerț, meserii, porturi și din unele întreprinderi industriale, va protesta prin presă și memorii, întruniri și demonstrații, ajungând pînă la mișcări cu caracter grevist. Ne găsim astfel în fața unei lupte susținute, desfășurată în ultimii ani ai secolului trecut și în primul deceniu al secolului nostru, atît împotriva încălcării legii, cît, mai ales, pentru obținerea repausului duminical complet.

În atmosfera de efervescență generală a maselor muncitoare pentru legiferarea acestui însemnat deziderat, din confruntarea tendințelor pro și contra la nivelul ocîrmuirii, se va impune definitiv, în a doua jumătate a anului 1909, curentul favorabil acordării repausului duminical complet. Noua lege a repausului duminical, promulgată la 10 aprilie 1910¹³, alcătuită din 14 articole, stabilea, principial, repaus integral duminica și încă alte 11 zile de sărbătoare pentru toate categoriile de muncitori și funcționari, cu excepția locurilor de muncă unde, normal, activitatea nu se putea întrerupe. Noua legiuire, cu un conținut mult mai avansat decît cea anterioară și cu profunde implicații sociale în rîndul maselor muncitoare, va fi primită cu încredere de acestea, cerîndu-se să se lupte pentru aplicarea ei. Prin întruniri și demonstrații, încheiate cu moțiuni sau petiții, cele mai diverse categorii de lucrători s-au unit în luptă pentru respectarea zilei de odihnă săptămînală. Asemenea manifestații au cunoscut o intensitate deosebită în anii 1910-1912, cuprinzînd toate centrele mai importante din țară. O amploare mai deosebită au avut acțiunile lucrătorilor brutari din Iași, Brăila și București, care erau obligați să lucreze și duminica, fără a li se asigura o zi liberă pe săptămîină. În final, lucrătorii reușesc să impună aplicarea legii.

10 Ibidem, nr. 138, 24 septembrie (6 octombrie) 1894, p. 4769—4786.

11 Ibidem, nr. 16, 21 aprilie (3 mai) 1895, p. 475—487.

12 Ibidem, nr. 269, 6 (18) martie 1897, p. 9289—9290. Vezi și An. Iordache, *Lupta pentru reglementarea și legiferarea repausului duminical. Legea din 1897*, în „Studii — revistă de istorie“, XIX (1967), nr. 2, p. 277—288.

13 „Monitorul oficial“, nr. 12, 14 (27) aprilie 1910, p. 530—531. Referitor la reglementarea repausului duminical a se vedea și lucrarea în curs de tipărire: Dumitru D. Rusu, *Din istoricul legislației muncii în România. Legea repausului duminical din 1910*, în „An. șt. Univ. Iași“, seria Istorie, fasc. 1, 1971.

Dintre toate măsurile legislative din primul deceniu al secolului nostru, „Legea pentru organizarea meseriilor“, promulgată la 4 martie 1902¹⁴ a avut cel mai puternic ecou, angajând chiar de la început forțe însemnate pentru aplicarea ei și mari mase de oameni potrivnici măsurilor împovărătoare preconizate de această lege. Analiza conținutului legii meseriilor din 1902 duce la constatarea că dispozițiile acesteia nu puteau să asigure realizarea îmbunătățirilor reclamate cu atâta insistență de lucrătorii din meserii, care sperau într-o reglementare menită să stăvilească exploatarea patronală. Prevederile referitoare la corporații¹⁵ evidențiază principalele trăsături negative ale legii: organizarea comună a lucrătorilor cu patronii, caracterul eterogen al corporațiilor (cuprinzând lucrători diferiți ca ocupație și depărtați teritorial), insuficiența îndatoririlor privitoare la propășirea meseriilor și ocrotirea muncii trecute asupra lor, formalismul organelor desemnate să judece litigiile de muncă, asigurarea majorității patronale la conducerea acestor organizații ș.a. Corporațiile s-au născut ca organizații rupte de interesele maselor muncitoare și vor rămâne unelte în mâna patronilor și a organelor administrative, instituții de spoliere a lucrătorilor și de reprimare a tendințelor de organizare și luptă specifice proletariatului. Ele au fost instituite și conduse după reguli stabilite de guvern, acționând în folosul claselor dominante care s-au înțeles în legiferarea lor. În ultimă instanță, legea meseriilor avea drept țel să împiedice unitatea clasei muncitoare prin separarea muncitorilor ocupați în industria mică și mijlocie de proletariatul din marile întreprinderi industriale.

Departate de a da rezultatele scontate, de a instaura „ordinea și munca organizată acolo unde era dezordinea și nepriceperea“¹⁶, cum spera D. A. Sturdza, șeful guvernului sub care se adoptase legea, aplicarea acesteia va trezi o indignare generală printre muncitori, declanșând o puternică mișcare de opoziție, cu un pronunțat caracter de masă. Vom asista, pe întreg parcursul primului deceniu din secolul nostru, la o mișcare continuă și mereu ascendentă, legată indisolubil de lupta clasei muncitoare pentru ușurarea condițiilor sale de muncă și de trai. Refuzul de a se înscrie în corporații, neparticiparea în masă la activitatea acestora, nesupunerea la prevederile legii, protestele contra abuzurilor comisiei de organele corporatiste și, în ultimă instanță, cererea de a se renunța definitiv la aceste instituții nefolositoare și împovărătoare pentru

14 Ibidem, nr. 266, 5 (18) martie 1902, p. 10.487—10.494. Vezi și: I. Iacoș și V. Petrișor, *Lupta clasei muncitoare din România împotriva corporațiilor (1902—1908* în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.C.R.“, VIII (1962), nr. 5, p. 117—147.

15 Deși cele nouă capitole ale legii meseriilor se ocupă de diferite probleme, toate stipulațiile cuprinse în articolele legii vin în sprijinul unui scop central: organizarea corporațiilor, și, prin aceasta, să se asigure supunerea maselor muncitoare.

16 Biblioteca Academiei R.S.R., mss., Arhiva D. A. Sturdza, II mss. 32, f. 22 (un discurs al lui D. A. Sturdza din 1904).

lucrători, au constituit formele de protest cele mai des întâlnite. Atacînd corporațiile prin presă și întruniri, prin demonstrații și greve, întărindu-se organizatoric, prin centralizarea organizațiilor sindicale și unificarea cercurilor socialiste, mișcarea muncitorească va ajunge, către finele primului deceniu din secolul nostru, să anihileze activitatea și influența regimului corporatist determinînd înlocuirea acestei legi.

Intensificarea folosirii muncii femeilor și copiilor în industrie, însoțită de înrăutățirea situației acestor categorii, la care se adaugă neaplicarea dispozițiilor regulamentului din 1894 și ale legilor din 1895 și 1902, referitoare la femeile și copiii angajați în sectorul industrial, explică geneza „legii asupra muncii minorilor și femeilor în așezămintele industriale și exploatarea miniere” din 14 februarie 1906¹⁷. Deși legea stabilea condiții destul de grele pentru femeile muncitoare și ucenici, unele prevederi reprezentînd chiar un regres față de legile anterioare, cu toate că excepțiile prevăzute în lege făceau posibilă aplicarea unor dispozițiuni cuprinse în ea; apoi lipsa elementelor referitoare la salarizare, asigurări și a datelor precise privitoare la sfera de aplicare, totuși, prin clauzele cuprinse în unele din cele 24 de articole ale legii, muncitorimea obținea o victorie în lupta pentru legislația ocrotitoare a muncii. Dacă legea din 1906 s-ar fi aplicat întocmai și n-ar fi rămas „chiar de la început aproape în întregime literă moartă”¹⁸ — după cum recunoștea un bun cunoscător al realităților epocii — situația acestor categorii de lucrători ar fi fost cu totul alta.

În condițiile creșterii mișcării muncitorești din anii 1907—1909, guvernul liberal a recurs la noi mijloace pentru a supune masele muncitoare. Printre altele se va veni cu așa-numita „Lege pentru reglementarea dreptului de asociațiune al funcționarilor, meseriașilor, muncitorilor statului, județelor, comunelor și stabilimentelor publice” din 19 decembrie 1909¹⁹, numită și „Legea Orleanu”, după numele autorului ei, calificată de muncitori ca „Lege scelerată”.

17 „Monitorul oficial”, nr. 258, 22 februarie (7 martie) 1906, p. 9050—9051; vezi și Dumitru D. Rusu, *Din istoricul legislației muncii în România. Legea din februarie 1906*, „Cercetări istorice”, nr. 1, Iași, 1970, p. 231—242.

18 N. Petrescu-Comnen, *Studiu asupra intervenției statului între capital și muncă*, București, 1910, p. 23—24.

Mărturiile documentare ne relevă că la patru ani după intrarea în vigoare a legii asupra muncii femeilor și minorilor situația acestor categorii nu se schimbă, lucru ce rămîne invariabil și în anii 1910—1914. Amplul raport „Ocrotirea muncii femeilor și copiilor”, prezentat la Congresul sindical din ianuarie 1914, aprecia — nu fără temei — că „Legislația ocrotitoare a muncii copiilor și femeilor la noi se află abia la început, de fapt nici nu există, fiindcă și cea existentă nu se aplică” („România muncitoare”, nr. 103, 10 decembrie 1913, p. 2).

19 „Monitorul oficial”, nr. 214, 20 decembrie 1909 (2 ianuarie 1910), p. 8370. Vezi și: N. Copoiu, *Refacerea Partidului Social-Democrat din România (1900—1910)*, București, Ed. șt., 1966, p. 244—256; Dumitru D. Rusu, *Legea împotriva sindicatelor și grevelor din decembrie 1909 și acțiunile clasei muncitoare pentru înlăturarea ei*, în „An. șt. Univ. Iași” (serie nouă), secțiunea III, Istorie, tom. XVI, 1970, fasc. 2, p. 185—197.

Conținutul legii, exprimat concis în primele două articole, se referea la: interzicerea asociațiilor profesionale libere pentru toți salariații statului (art. 1) și interzicerea dreptului la grevă pentru aceeași categorie precum și pedepsirea tuturor „instigatorilor” (art. 2). Al treilea articol, relativ la crearea „caselor de ajutor și asigurae pentru accidente și bătrânețe”, era introdus formal în lege.

Aplicarea imediată și consecventă a legii, cum nu se mai întâmplase anterior cu nici o altă legiuire referitoare la muncitori, va ridica opoziția maselor la o amploare rar întâlnită. La chemarea Uniunii Socialiste și a Comisiei Generale a Sindicatelor, se vor desfășura marile întruniri publice din zilele de 10 și 11 ianuarie 1910, în sala „Dacia” din București, însoțite de greva generală de luni 12 ianuarie²⁰. Concomitent cu acțiunile din București, unde armata și poliția s-au aflat în stare de alarmă, au loc asemenea adunări la Galați, Brăila, Ploiești și Cîmpina. Apoi, scrisorile și telegramele sosite din orașele țării, adresate întrunirilor din București în semn de solidaritate, creează o amplă imagine a protestului general care cuprinsese întreaga țară.

Deși, de drept, legea contra sindicatelor rămîne în vigoare pînă după primul război mondial, în realitate, acțiunile muncitorești din anii 1910—1916, apoi intrarea României în război, determină o aplicare sporadică a acesteia. Legea Orleanu rămîne ca o măsură antimuncitorească, cu rezultate minime pentru regimul burghezo-moșieresc, ea ducînd temporar la scăderea numerică a sindicaliștilor și, pentru moment, la o accentuare a asupririi muncitorilor. Deasupra acestora stă însă lupta proletariatului, aflat în fruntea maselor muncitoare, care a zădărnicit în mare măsură aplicarea legii.

În condițiile lipsei unui sistem eficient și unitar de asigurare în caz de boală, invaliditate și la bătrînețe, progresele mișcării muncitorești — prin întărirea organizațiilor sindicale după 1906 și refacerea partidului muncitorilor în 1910 — au impulsionat lupta proletariatului pentru obținerea unei reglementări a acestei doleanțe. Însăși dezvoltarea mai rapidă a economiei capitaliste, creșterea numărului întreprinderilor industriale mari, la care adăugăm intensificarea acțiunilor internaționale pentru o legislație a muncii, au grăbit elaborarea „Legii pentru organizarea meseriilor, creditului și asigurărilor muncitorești” din 25 ianuarie 1912²¹. În principal, cele 239 de articole ale legii se refereau la organizarea breslelor și corporațiilor și instituirea asigurărilor obligatorii pentru bătrînețe, în caz de accidente și boală pentru toate categoriile de lucrători din industrie și transporturi.

Aplicarea legii, începînd cu 1 aprilie 1912, a urmărit mai întîi, organizarea breslelor și corporațiilor și, paralel cu acestea, instituirea asigurărilor munci-

²⁰ Întreaga desfășurare a mitingurilor din 10 și 11 ianuarie 1910 este prezentată într-un număr din „România muncitoare” pe 4 pagini (*Loc. cit.*, nr. 95, 14 ianuarie 1910, p. 1—4).

²¹ „Monitorul oficial”, nr. 236, 27 ianuarie (9 februarie) 1912, p. 10754-10774.

toești. Dacă aplicarea prevederilor referitoare la asigurări satisfăcea în parte doleanțele muncitorilor, care revendicau în această privință doar unele îmbunătățiri ale legii, partea referitoare la „organizarea meseriilor“ a întâmpinat o rezistență dâră din partea maselor muncitoare, cerându-se cu insistență abrogarea ei. Îmbunătățirea părții referitoare la asigurări și înlăturarea aceleia referitoare la meserii, a constituit, în termenii cei mai generali, obiectivul luptei maselor muncitoare în privința legii meseriilor și asigurărilor muncitorești din ianuarie 1912²².

Numeroasele date existente asupra situației asigurărilor sociale din perioada 1912—1916, permit să constatăm că rezultatele generale ale aplicării legii sînt totuși satisfăcătoare pentru muncitori, constituind un progres evident în raport cu situația anterioară. Fără a neglija limitele legii, considerăm că elementele pozitive primează, ceea ce justifică plasarea ei pe prim plan în categoria măsurilor legislative ocrotitoare a muncii din perioada cercetată. Această lege situează România printre primele țări din Europa care au adoptat un sistem mai complet de asigurare.

În Transilvania, legile din 1891 și 1893 nu și-au atins scopul, ceea ce impune reorganizarea asigurărilor sociale prin noua lege din 9 aprilie 1907²³. De data aceasta se instituie asigurările obligatorii în caz de accidente și boală pentru muncitorii din industrie, construcții, transporturi și agricultură. Legea, aplicată cu începere de la 1 iulie 1907, va avea efecte pozitive asupra situației lucrătorilor, îndeosebi din centrele mai mari.

Pe lângă legiurile succint analizate pînă aici, care prezintă un interes mai aparte pentru cunoașterea fenomenului cercetat, alte numeroase acte legislative din perioada modernă a istoriei României se referă la diferite aspecte ale condițiilor de muncă și viață ale muncitorilor²⁴.

Situația excepțională în care se va afla România după 1914 își pune amprenta și asupra activității legislative din anii 1914—1918, care va avea același caracter excepțional²⁵. Legiurile elaborate în acești ani au răspuns unor

22 Și în cazul legii asigurărilor mijloacele de acțiune ale maselor muncitoare au fost aceleași ca și în cazul celorlalte acte legislative: numeroase adunări și demonstrații, folosirea largă a presei, memorii și proteste adresate organelor conducătoare, nesupunerea la unele dispoziții din lege, grevele. La mobilizarea și conducerea maselor muncitoare un rol însemnat l-a avut Partidul Social-Democrat și Uniunea Generală a Sindicatelor, a căror prezență directă și activitate nemijlocită s-a făcut simțită în toate momentele principale ale luptei.

23 „Monitorul asigurărilor muncitorești“, nr. 7—9, iulie-august 1912.

24 Cele aproape 200 de legi, regulamente, decizii, statute, proiecte de legi etc., cu referiri la muncă, elaborate în perioada 1830—1918, cuprind aproape întreaga gamă de cerințe, specifice epocii, solicitate fie de masele muncitoare, fie de nevoile organizării producției, siguranța muncii etc. A se vedea „Anexa“.

25 Pentru unele informații asupra legislației muncii din perioada 1914—1918, a se vedea: Valeriu D. D. Bulgaru, *Legislațiunea excepțională. (Studiu de drept politic)*, Tiparul românesc, București, 1922, 136 p.

nevoi dictate de înrăutățirea considerabilă a nivelului de trai, de necesitatea apărării țării și pentru întărirea dominației burghezo-moșierimii.

O trăsătură generală a legislației muncii din perioada istorică la care ne-am referit o găsim în faptul că aceasta va păstra amprenta modului și condițiilor istorice în care a fost elaborată. Elaborarea legilor, aparținând exclusiv reprezentanților claselor conducătoare, va scoate în evidență bunul plac, formalismul și lipsa de grijă a burghezo-moșierimii față de soarta maselor muncitoare. Așa că, toate legile privitoare la muncă promulgate pînă în 1918, indiferent de înlesnirile aduse clasei muncitoare, conțineau și dispoziții de natură să favorizeze dominația statului asupra acestei clase.

Aplicarea legilor a constituit mijlocul principal prin care organele locale și proprietarii industriali adaptau legile intereselor lor, în sensul că se opreau numai asupra unor dispoziții sau deseori ignorau legiurile în întregime. Neaplicarea legilor muncitorești era facilitată, în primul rînd, de conținutul imprecis și incomplet, echivoc și contradictoriu al acestora, apoi de neexistența unui control eficient și competent asupra aplicării lor. Lipsa unui organism central care să exercite un control permanent asupra aplicării legislației muncii, alături de atitudinea refractară a proprietarilor industriali față de această activitate, fac din neaplicarea legilor un fapt caracteristic perioadei studiate. În plus, legile erau deseori necunoscute, fiind trecute expres sub tăcere și ferite de orice popularitate.

Mișcarea muncitorească, vital interesată în obținerea de consfințiri legale asupra unor drepturi și revendicări pentru masele largi muncitoare, va avea o atitudine fermă și deosebit de activă în privința legislației muncii. Lupta pentru obținerea și respectarea legislației muncii constituie — alături de cerința votului universal — principalul obiectiv al programului minimal al mișcării muncitorești pînă la primul război mondial. De fapt, partea economică a programelor muncitorești din 1893 și 1910 este subordonată în întregime realizării obiectivelor relative la legislația muncii.

Lupta clasei muncitoare pentru o legislație a muncii — parte integrantă din lupta generală dusă în anii regimului burghezo-moșieresc²⁶ — a urmărit, în

26. Esența, scopul și locul acțiunilor muncitorești în lupta pentru o legislație democratică a muncii, o surprindea foarte clar fruntașul socialist Iosif Nădejde-Armașu, care, în articolul *Reformele imediate și socialismul*, menționa că „muncitorimea are nevoie de îmbunătățiri momentane, îmbunătățiri pe care e în drept și trebuie să le ceară claselor stăpînitoare. Scurtarea zilei de muncă, repausul duminical, asigurarea împotriva accidentelor, salarii mai ridicate, participarea la viața publică prin votul universal etc., toate sînt de natură a aduce oarecare ameliorări în starea actuală a muncitorimii și muncitorimea trebuie să lupte pentru cîștigarea lor. În lupta pentru aducerea la îndeplinire a acestor îmbunătățiri nu trebuie să uităm țelul final al socialismului. (...) În propaganda noastră trebuie să facem o permanentă deosebire între mijloace și scop, între reformele imediate și scopul final pentru a nu fi confundate niciodată. Pentru muncitorime să nu se reducă socialismul numai la micile îmbunătățiri pe care le poate avea chiar astăzi, ci să i se arate clar ceea ce urmărim noi. Să i se arate muncitorimii că aceste reforme sînt numai niște mijloace aplicabile și de dorit spre a ajunge la ținta către care ne mîna evoluția, în colectivism“ (I. Armașu, *Reformele imediate și socialismul* (II), în „Lumea nouă“, 2 aprilie 1900, p. 2).

primul rînd, să ducă la o reglementare a relațiilor de muncă, apoi la aplicarea legilor promulgate și la împiedicarea aplicării dispozițiilor legislative cu caracter retrograd care loveau în masele muncitoare. În fruntea muncitorimii — care a atras în luptă și alte pături sociale cu orientare democratică și interesate în reglementarea muncii — au stat reprezentanți de seamă ai mișcării muncitorești și militanți socialiști de frunte, organizațiile de partid și sindicale. Un rol important în demascarea politicii legislative a guvernului și în mobilizarea maselor la luptă a revenit presei muncitorești și socialiste, în speță ziarului „România muncitoare“.

Rezultatele luptei clasei muncitoare pentru o legislație a muncii s-au concretizat, pe de o parte, în îmbunătățirile obținute prin legile elaborate și, pe de altă parte, prin întărirea organizatorică și ideologică a mișcării muncitorești, prin maturizarea sa politică.

Concluzia fundamentală care se desprinde din succinta analiză făcută legislației muncii pînă la 1918 este că dezvoltarea mișcării muncitorești din țara noastră, întărirea organizațiilor profesionale și politice ale clasei muncitoare, combativitatea sporită a muncitorilor în lupta pentru cucerirea revendicărilor imediate, a impus burgheziei, statului burghezo-moșieresc să se orienteze spre introducerea și la noi în țară a unui regim al legalității muncii, care, în limitele orînduirii burgheze, a intereselor claselor dominante și a forței de luptă a clasei muncitoare, va fi continuu îmbunătățit în folosul acesteia. Pe lângă ameliorările aduse în situația materială și morală a clasei muncitoare, legislația muncii din perioada anterioară primului război mondial a constituit și o bază de plecare pentru măsurile legislative similare realizate în noua epocă istorică de după desăvîrșirea constituirii statului național unitar.

A N E X Ă

TABLOUL CRONOLOGIC CUPRINZÎND LEGILE, REGULAMENTELE,
DECRETELE, DECIZIILE, INSTRUCȚIUNILE, PROIECTELE DE LEGI
ȘI ALTE DISPOZIȚII LEGISLATIVE SIMILARE REFERITOARE
LA MUNCA DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA 1830—1918 ¹

1831

- „Pentru alcătuirea pensiilor“ (Anexa B la cap. al III-lea al Regulamentului Organic al Moldovei) ².

1851

Iunie 2

- „Modificări făcute la anexa E, cap. III din Regulamentul Organic pentru pensii care vor avea tărie de lege“. „Legiuirea pentru pensii votată de Divanul general la 2 iunie 1851 și încuviințată de domn“.

1852

Mai 20

- „Anexă pentru îndeplinirea legiurii pensiilor“ (Țara Românească). Întărită cu domnescul ofis nr. 786 din anul 1852, mai 20).

1853

Martie 11

- „Legiuire pentru pensiile acelor amploiați ce primesc leafă de la 200 lei în jos“ (Întărită prin domnescul ofis nr. 477 din 11 martie 1853).

1854

Mai 23

- Legea generală minieră austriacă ³.

¹ Pentru depistarea legilor și textul acestora indicăm câteva surse mai principale: „Monitorul oficial“, București, 1859—1918. (Pînă la 1874 se numește „Monitorul oficial al României“); Gheorghe Alexianu, *Repertoriu general alfabetic al tuturor codurilor legilor, decretelor legi, convențiuni, decrete, regulamente, etc., 1 ianuarie 1860—ianuarie 1940*. (Publicate în „Monitorul oficial“, colecția C. Hamangiu, Consiliul legislativ și în alte colecții similare), vol. I—II, București, 1940—1941, 1812 p.; Ion M. Bujoreanu, *Colecțiune de legiurile României vechi și noi (...)*, vol. I—III, București, 1873—1885; C. Hamangiu, *Codul general al României* (Codurile, legile și regulamentele uzuale în vigoare), vol. I—X, ediția a II-a, Ed. librăriei Leon Alcalay, București (f. a.); Dimitrie Ioan, *Repertoriu la Monitorul oficial cuprinzînd legile și regulamentele de interes general* (perioada 1862—1937), trei ediții respectiv din anii 1931, 1934 și 1937; Ministerul Justiției, *Colecțiune de legi, decrete, deciziuni ministeriale și orice alte măsuri luate în vederea stării de război* (14 august 1916—5 ianuarie 1918), Imprimeria statului, Iași, 1918, 700 p. Menționăm că data legilor este aceea a promulgării lor.

² Dispoziții similare găsim și în „Regulamentul organic“ al Țării Românești.

³ Legea s-a aplicat și în Bucovina.

- 1859
- Codul industrial austriac ⁴
- 1860
- Februarie 29 — „Condiții generale de executare a lucrărilor publice luate în antrepriză“.
- Aprilie 13 — „Proiect de legiuire pentru pensiile de serviciu“.
- 1862
- Octombrie — „Proiectu pentru consiliile de igienă și salubritate publică din București și Iași“.
- „Instrucții pentru medicii primari ai districtelor“.
- Referatul Ministerului de Interne și Jurnalul Consiliului de Miniștri „relativ la noua organizare ce trebuie a se introduce în serviciul administrației Tipografiilor Statului“.
- Decembrie 17 — „Proiect pentru întocmirea consiliilor locale de igienă și salubritate publică din orașele Craiova, Ploiești, Brăila, Focșani, Galați și Botoșani“.
- 1863
- Martie 11 — „Regulament și instrucțiuni pentru serviciul pădurilor și al brigadierilor“.
- „Lege privitoare la reținerea de 10% pentru pensii“.
- 1864
- Septembrie — „Legea privind reîntrarea pensionarilor în serviciu“.
- Octombrie 20 — „Regulamentul pentru exploatarea în regie a salinelor“.
- Noiembrie 27 — „Lege pentru starea de asediu“.
- Decembrie 4 — „Codul civil“ ⁵
- Decembrie 5 — „Lege asupra instrucțiunii publice“.
- 1866
- Iulie 1 — „Constituțiune“ ⁶
- 1867
- Aprilie 26 — „Regulament pentru industriile insalubre“.
- 1868
- Februarie 3 — „Condiții generale pentru întreprize de lucrări publice“.
- Februarie 15 — „Lege pentru pensuni“.
- Martie — „Regulamentul legii de pensuni“.
- August 26 — „Regulament pentru exploatarea în regie a căii ferate București—Giurgiu“.

⁴ Ibidem.

⁵ Vezi articolele : 1410, 1412—1433, 1470—1472, 1478—1482 și 1485—1490.

⁶ Vezi articolele : 5, 10, 12, 13, 17, 19, 24, 26 și 27.

1872

- Legea nr. VIII din anul 1872 privitoare la industrie (Transilvania) ⁷
 — „Regulamentul casei de pensii“.
 — „Lege pentru stingerea deficitului Casei de pensii“.

Aprilie
 Aprilie 9

1873

- „Proiect de lege pentru organizarea meseriilor“.
 — „Regulament pentru organizarea și administrațiunea Imprimăriilor Statului și Monitorului Oficial“.

Iunie 1

1874

- „Lege pentru modificări la legea comunală“ ⁸
 — „Lege pentru organizarea serviciului sanitar“.
 — „Regulament pentru sărbătorile ce trebuie a ține creștinii ortodoksi în curgerea anului“.
 — „Regulament pentru consiliile de igienă publică și salubritate“.
 — „Regulamentul serviciului sanitar pe județe“.

Aprilie 5
 Iunie 8
 Iunie 3
 Iulie 3
 Iulie 3

1875

- „Regulament pentru industriile insalubre“.

Iunie 27

1876

- „Regulament pentru organizarea și administrațiunea Monitorului Oficial“.

Septembrie 21

1881

- „Lege pentru meserii“ (proiect) ⁹
 — „Lege asupra străinilor“.

Aprilie 7

1883

- „Lege pentru exploatarea căilor ferate ale statului“.
 — „Lege pentru înființarea Ministerului agriculturii, industriei, comerțului și domeniilor“.

Martie 6
 Martie 30

- Lege asupra numirii inspectorilor industriali.

Iunie 17

1884

- Legea industrială din Ardeal (Legea XVII) ¹⁰

Mai 29

⁷ Vezi art. 39—55 pentru minori, art. 56—65 pentru calfe și art. 66—75 asupra raporturilor de muncă în industrie.

⁸ Vezi și „Legea comunală“ din 1 (13) aprilie 1864 și „Regulamentul asupra serviciului sergenților“ din 7 iunie 1903.

⁹ Publicat în „Monitorul oficial“ din aprilie 1888.

¹⁰ Vezi art. 51—87 pentru situația ucenicilor și școalelor de ucenici, iar art. 88—121 asupra situației calfelor și lucrătorilor industriali.

- „Ordonanță de punere în aplicare a legii a XVII-a din 1884“.
- Decembrie 5 — „Regulamentul exploatării în regie a pădurilor statului“.
- 1885
- Aprilie 1 — „Lege pentru modificarea legii sanitare în vigoare“.
- Iulie 12 — „Regulamentul Consiliului sanitar superior“.
- 1886
- Martie 5 — „Regulament pentru organizarea serviciului monetăriei statului fabricii și depozitului general de timbre“.
- Septembrie 29 — „Regulament pentru serviciul sanitar de orașe“.
- Noiembrie 24 — „Regulamentul exploatării în regie a pădurilor statului“.
- 1887
- Legea relativă la asigurarea contra accidentelor (Bucovina).
- Aprilie 16 — „Codicele de comerț al regatului României“.
- Aprilie 21 — „Măsuri generale spre a veni în ajutorul industriei naționale“.
- Iulie 8 — „Regulament pentru consiliile de igienă și salubritate publică“.
- Iulie 24 — „Regulament pentru aplicarea legii intitulată: „Măsuri generale pentru a veni în ajutorul industriei naționale“.
- 1888
- Lege care institue asigurările contra boalei (Bucovina).
- „Statutele casei de pensii instituite pentru impenșii căilor ferate române“.
- 1890
- „Lege pentru pensiunile funcționarilor civili și eccliazistici“.
- 1891
- „Proiectul de lege pentru repausul în zilele de duminică și sărbători“¹¹
- Legea nr. XIII din 1891 privitoare la repausul duminical în munca industrială (Transilvania).
- Legea nr. XIV din 1891 privind ajutorarea angajaților industriali în caz de boală (Transilvania).
- 1892
- Aprilie 3 — „Condițiuni generale pentru întreprinderi de lucrări publice“.

¹¹ Pentru acest proiect a se vedea „Dezbaterile Adunării Deputaților“, nr. 21, ședința din 16 martie 1892, p. 176 și nr. 49, ședința din 11 mai 1892, p. 700.

- Junie 16 — „Legea austriacă pentru aprobarea statutului și acordarea personalității juridice societăților de ajutor mutual”¹²
- Decembrie 10 — „Ordonanța imperială nr. 203 din 10 decembrie 1892, privitoare la evidența caselor de ajutor”¹³.
- 1893
- Legea nr. XXVIII din 1893 pentru protecția împotriva accidentelor din industrie și despre inspectorii industriali (Transilvania).
- Januarie 26 — „Regulament pentru acordarea dreptului de a căuta și exploata petrolul pe moșiile statului”.
- Aprilie 7 — „Lege pentru organizarea învățământului profesional”.
- Iunie 14 — „Lege pentru modificarea legii sanitare”.
- Septembrie 29 — „Regulament pentru consiliile de igienă și salubritate publică”.
- 1894
- Mai 11 — „Regulament pentru aplicarea legii de organizarea învățământului profesional”.
- Septembrie 20 — „Regulament pentru industriile insalubre”¹⁴.
- 1895
- Aprilie 20 — „Legea minelor”.
- Mai 5 — „Regulament pentru aplicarea legii minelor, privitor la titlurile I—VII, X—XV și XVII din lege”.
- Mai 5 — „Regulament pentru acordarea dreptului de a căuta și exploata petrolul pe moșiile statului”.
- Mai 5 — „Regulament pentru exploatarea carierelor din proprietățile statului”.
- 1896
- August 31 — „Regulament pentru aplicarea legii de organizare a învățământului profesional”.
- Noiembrie 27 — Lege pentru înființarea judecătoriilor industriale
- 1897
- Februarie 28 — „Lege pentru repausul în zilele de duminică și sărbători”.
- Martie 28 — „Regulament asupra serviciului la bord”.

12) Lege aplicabilă și în Bucovina.

13) *Ibidem*.

14) Regulamentul a fost modificat de multe ori. Pentru acestea vezi C. Hamangiu, *Codul general al României*, vol. IV, ediția a II-a, (f.a.), (f.l.), p. 59.

15) În Bucovina judecătoria industrială a fost înființată prin ordonanța din 19 mai 1906.

1898

- Decembrie 29 — „Lege pentru Casa de pensuni pentru cantonieri, șefi cantonieri și alți impegați (lucrători) inferiori ai ministerului lucrărilor publice“.

1899

- Ianuarie 19 — „Lege pentru modificarea și completarea art. 30, 32, 33 și 34 din legea pentru exploatarea căilor ferate ale statului“¹⁶.
- Februarie 25 — „Regulamentul pentru punerea în aplicare a legii pensiunilor pentru cantonieri, șefi cantonieri și alți impegați ai Ministerului lucrărilor publice“.
- Martie 31 — „Lege asupra învățământului profesional“.

1900

- Aprilie 5 — „Regulament pentru acordarea dreptului de a căuta și exploata petrolul pe moșiile statului“.
- Mai 27 — „Regulament pentru „Casa de pensuni și ajutoare“ a funcționarilor Domeniului Coroanei“.
- Iunie 26 — „Lege asupra învățământului profesional“.
- August 2 — „Regulament pentru bilete de liberă petrecere în România“.
- Octombrie — „Proiect de lege al meseriilor de toate breslele și specialitățile din țară“.

1901

- August 19 — „Lege asupra învățământului profesional“.

1902

- Februarie 22 — Lege generală de pensuni“.
- Martie 4 — „Lege pentru organizarea meseriilor“.
- Martie 15 — „Regulamentul legii generale de pensuni“.
- August 12 — „Regulamentul școalelor profesionale de fete de gradul I“.
- August 17 — „Regulament privitor la punerea în aplicare a legii pentru organizarea meseriilor“.
- Decembrie 11 — „Regulamentul legii generale al oaselor de pensii județene și comunale“.

1903

- Aprilie 1 — „Lege asupra organizării poliției generale a statului“.

1904

- Martie 12 — „Regulamentul școlilor elementare de meserii“.
- Aprilie 26 — „Regulamentul școlilor profesionale de fete de gradul I“.
- Mai 28 — „Regulament pentru școlile de adulți“.

1905

- Octombrie 25 — „Statutul casei de economie, împrumut și ajutor pentru lucrătorii imprimeriei statului“.
- Decembrie 4 — „Regulament asupra condițiilor ce trebuie să îndeplinească căpitanii, secunzii, mecanicii și piloții pe bastimentele comerciale sub pavilion român“.

16 O altă lege din 1 martie 1900 amână aplicarea acestei modificări.

1906

- Februarie 14 — „Legea asupra muncii minorilor și femeilor în așezămintele industriale și exploatarea miniere”.
- Martie 11 — „Lege pentru participarea personalului inferior al serviciului maritim la casa de pensii a cantonierilor”¹⁷.
- Martie 17 — „Lege pentru înființarea de secretari inspectori pe lângă camerele de meserii”.
- Martie 24 — „Decizie asupra atribuțiilor secretarilor inspectori ai camerelor de meserii”.
- Martie 31 — „Regulament de administrația și exploatarea serviciului maritim român”.
- Aprilie 26 — „Regulamentul școalelor superioare de arte și meserii”.
- Mai 19 — „Ordonanța pentru constituirea judecătorilor de muncă în Bucovina”.
- Mai 23 — „Regulamentul legii drumurilor”.
- August 9 — „Regulament relativ la punerea în aplicare a legii asupra muncii minorilor și femeilor în așezămintele industriale și exploatarea miniere”.
- Septembrie 28 — „Regulament de administrație și poliție minieră pentru exploatarea petrolului”¹⁸.

1907

- Februarie 5 — „Instrucțiuni asupra întrebuirii armatei în caz de turburări. Somațiuni — stare de asediu”¹⁹.
- Februarie 12 — „Lege relativă la înființarea unei Case de ajutor pentru impegării inferiori, lucrătorii și oamenii de serviciu și navigației fluviale române și ai șantierului naval din Turnu Severin”.
- Februarie 14 — „Lege pentru organizarea marinei comerciale”.
- Februarie 19 — „Statutele Uniunii lucrătorilor constructori români”.
- Martie 7 — „Lege” pentru pensiile funcționarilor județelor și comunelor.
- Martie 17 — „Lege” pentru starea de asediu.
- Aprilie 9 — „Lege maghiară de asigurare a muncitorilor din industrie și comerț în contra boalei și accidentelor” (Legea a XIX-a).
- Mai 5 — „Regulament pentru punerea în aplicare a legii marinei comerciale”.
- August 2 — „Regulamentul casei generale de ajutoare și pensii a lucrătorilor din manufacturile, fabricile și salinele regiiei monopolurilor statului”.
- August 10 — „Regulamentul legii pensiunilor și ajutoarelor meseriașilor civili din serviciul armatei”.

1908

- Martie — „Proiect de statute pentru casa comună de asigurare contra accidentelor de muncă”.
- Aprilie 1 — „Lege pentru înființarea unui Minister al Industriei și Comerțului”²⁰.

17 Vezi legea din 29 decembrie 1898.

18 Vezi proiectul de modificări și regulamentul modificat din 1910.

19 Vezi și „Extract din instrucțiunile ministeriale asupra întrebuirii armatei în caz de tulburări care privesc pe autoritățile civile”, în C. Hamangiu, *op. cit.*, vol. VII, p. 663—666. (Trecute la legile din 1912).

20. Vezi și legea din 4 aprilie 1909.

- Aprilie 10 — „Statutele societății de salvare și de primire de ajutoare în cazuri de accidente“.
- Decembrie 2 — „Statutele modificate ale casei de ajutor pentru împiegații inferiori, lucrătorii și servitorii căilor ferate române“²¹

1909

- Martie** — „Regulamentul școalei de maiștri sondori și de fochiști“.
- Martie 26** — „Legea pentru modificarea unor articole ale legii generale de pensii de la 22 februarie 1902 cu modificările ei“.
- Aprilie 2** — „Regulamentul școalei județene de meserii din Craiova“.
- Aprilie 4** — „Lege pentru organizarea Ministerului Comerțului și Industriei“.
- Aprilie 21** — „Regulamentul legii generale de pensii“.
- Iunie 9** — „Regulamentul școalei profesionale de fete de gradul I“.
- Iulie 13** — Legea care interzice întrebuințarea fosforului alb sau galben la fabricarea chibriturilor (Bucovina).
- Decembrie 19** — „Lege în contra sindicatelor, asociațiilor profesionale a funcționarilor statului, județelor, comunelor și stabilimentelor publice“.
- Decembrie 19** — „Lege pentru cooperative de muncitori și meseriași“.

1910

- Ianuarie 11** — „Proiect de lege pentru contractul de muncă și asigurări pentru muncitori“²².
- Ianuarie 14** — Lege pentru durata muncii (Bucovina).
- Februarie 3** — „Statutele societății „Locomotiva“ a mecanicilor CFR“.
- Februarie 10** — „Lege pentru construirea de locuințe sănătoase și ieftine“.
- Februarie 10** — „Lege relativă la măsurile de siguranță pentru cazane, mașini, instalațiuni mecanice și electrice, precum și la măsurile igienice din stabilimentele industriale“.
- Februarie 23** — Decizie ministerială pentru oprirea oamenilor de servici de a învîrți motoare.
- Martie 16** — „Lege pentru suprimarea art. 32, modificarea art. 30 și a tablei de funcțiuni și retribuțiuni din legea pentru exploatarea căilor ferate ale statului din martie 1883 și completarea unor dispozițiuni din acea lege“²³.
- Martie 18** — „Deciziune pentru distanța ce trebuie păstrată de casa cazanelor în exploatarea de petrol“.
- Aprilie 4** — „Lege pentru organizarea Ministerului Comerțului și Industriei“.
- Aprilie 10** — „Legea asupra repausului duminical“^{23-a}.
- Aprilie 10** — „Regulament privitor la condițiile de recrutare și avansare a personalului și organizarea administrației CFR“.
- Mai** — „Regulamentul și programul școalei de maiștri sondori din Cîmpina“.
- Mai 11** — „Lege relativă la înființarea unei societăți comunale pentru construirea de locuințe în București“.
- Mai 31** — „Regulamentul legii repausului duminical“.
- Mai 31** — „Decret pentru modificarea regulamentului de administrație și poliție minieră pentru exploatarea petrolului“.

21 Vezi și modificările din iunie 1910.

22 *Proiecte și legi de prevedere socială*, București, 1910. Anexe.

23 Vezi și modificările din 1 august 1918

23-a Semnalăm existența unor proiecte anterioare din 1908 și 1909.

- Iunie 23 — „Decret pentru modificarea statutelor casei de ajutor pentru impegății inferiori, lucrătorii și servitorii căilor ferate române“.
- Iulie 8 — „Deciziune pentru distribuirea fondului pentru încurajarea meseriilor și industriilor casnice“.
- Septembrie 20 — „Regulament pentru aplicarea legii relativă la măsurile de siguranță pentru cazane, mașini, instalațiuni mecanice și electrice, precum și la măsurile igienice din stabilimentele industriale“.
- Octombrie 28 — „Regulament pentru aplicarea legii de construire de locuințe ieftine și sănătoase“.
- Noiembrie 5 — „Regulamentul școlii de măști potcovari înființată pe lângă atelierul de potcovărie al școlii superioare de medicină veterinară din București“.
- Noiembrie 6 — Decizie pentru înființarea unui atelier cooperativ pentru practica absolvenților școlilor profesionale.
- Decembrie 18 — „Noua lege sanitară din 1910“.

1911

- Legea a V-a din 1911 pentru interzicerea fabricației chibriturilor cu fosfor alb sau galben (Transilvania).
- Legea a XIX-a din 1911 privitoare la interzicerea muncii de noapte a femeilor angajate în întreprinderile industriale (Transilvania).
- Mai 4 — „Lege prin care se modifică art. 2—15 și 37 din legea sanitară“.
- Mai 31 — „Regulamentul arsenalului marinei militare“.

1912

- Ianuarie 25 — „Legea pentru organizarea meseriilor, creditului și asigurărilor muncitorești“.
- Februarie 13 — „Lege pentru încurajarea industriei naționale“.
- Aprilie — „Statutele Asociațiunii patronale din România pentru asigurarea lucrătorilor în contra riscurilor provenite din accidentele muncii“.
- Aprilie 2 — „Regulamentul legii generale de pensii“.
- Mai 17 — Lege privitoare la salariul plătit lucrătorilor din mine. (Bucovina).
- Septembrie 5 — „Regulament asupra art. 213, 214, 223 și 237 din legea meseriilor, creditului și asigurărilor muncitorești, întocmit în temeiul art. 239 din aceeași lege“.
- Septembrie 5 — „Regulament asupra comisiunilor de judecăți întocmite prin aplicarea art. 97—100 din legea pentru organizarea meseriilor, creditului și asigurărilor muncitorești în temeiul art. 102 și 239 din această lege“.

1913

- Aprilie 21 — Lege pentru modificarea codului industrial în privința prevenirii accidentelor și conservării sănătății lucrătorilor (Bucovina).
- Aprilie 26 — „Lege pentru modificarea și adăugirea unor dispozițiuni din legea pentru organizarea meseriilor, creditului și asigurărilor muncitorești“.
- Mai 3 — „Regulament pentru perceperea de taxe sanitare lucrătorilor străini care intră în țară, conform art. 46 din legea sanitară din anul 1910“.
- Mai 31 — „Lege pentru modificarea și adăugirea unor dispozițiuni la art. 2, 116, 133, 138, 144, 148 și 157 din legea pentru organizarea meseriilor, creditului și asigurărilor muncitorești“.

- Iunie 5 — Decizia Ministerului industriei și comerțului relativ la instalațiile electrice în petrol.
- Noiembrie 2 — „Prescripții relative la întrebuințarea electricității în exploatarea de petrol“.

1914

- Martie 9 — „Regulament pentru perceperea de taxe de la lucrătorii străini ce intră în țară și pentru măsurile sanitare la care ei trebuie să fie supuși“.
- Mai 1 — „Lege pentru stingerea urmării rămășițelor provenite din cotizațiuni și amenzi pentru nelipirea timbrelor asigurărilor muncitorești“.
- Decembrie 23 — „Lege specială autorizând luare de măsuri excepționale“²⁴

1915

- „Proiect de lege pentru crearea sindicatelor profesionale“²⁵.
- Martie 7 — „Lege asupra rechizițiilor“²⁶.
- Martie 19 — „Lege pentru controlul străinilor, controlul unora din stabilimentele publice și pentru înființarea unui birou al populațiunii“.
- Martie 19 — „Regulament pentru controlul străinilor și controlul unora din stabilimentele publice“.
- Iunie 19 — „Prescripții pentru prevenirea de accidente și siguranța lucrătorilor în întreprinderile de exploatare forestiere“.

1916

- Legea nr. XVI din 1916 pentru mijlocirea oficială a recrutării și repartizării forțelor de muncă (Transilvania).
- August 14 — Lege pentru declararea stării de asediu.
- August 14 — Decret prin care se declară stare de asediu.
- August 17 — „Decret privitor la sporirea lefurilor brute lunare până la 300 lei inclusiv ale funcționarilor statului“.
- Decembrie 17 — Lege pentru interzicerea ocupării în munca industrială regulată a femeilor lehuze înainte de a trece 6 săptămâni de la naștere. (Bucovina).

1918

- Iunie 30 — Decret pentru prelungirea stării de asediu.
- Septembrie 5 — „Lege pentru schimbarea unor articole din „Legea pentru organizarea meseriilor, creditului și asigurărilor muncitorești“.
- Noiembrie 18 — „Decret privind sistemul electoral“.

²⁴ Vezi întreg cortegiul de decizii, decrete, legi, date în spiritul acestei legi din perioada 1914—1918 ; Remarcăm pe cele referitoare la prețurile maximale.

²⁵ Proiect de lege pentru crearea sindicatelor profesionale, Buzău, 1915, 18 p.

²⁶ Modificată la 19 martie 1916.

LES LOIS PRINCIPALES CONCERNANT LE TRAVAIL DES OUVRIERS DE LA ROUMANIE JUSQU'À 1918. L'ATTITUDE DU MOUVEMENT OUVRIER VIS-À-VIS DE CELUI-CI.

RÉSUMÉ

L'ouvrage présente le tableau général des lois concernant la situation des ouvriers industriels de la Roumanie jusqu'à 1918.

Après avoir exposé les considérations générales sur la genèse de la législation du travail, dont l'apparition et l'évolution sont liées aux débuts et au développement du régime bourgeois, on passe en revue plusieurs lois les plus importantes de la deuxième moitié du siècle passé.

Les deux lois sur le repos dominical (de 1897 et de 1910), comprises dans la législation du travail, bien qu'elles présentent des restrictions et des difficultés quand il s'agit de les traduire en vie, ont marqué certains avantages pour les masses ouvrières. Au début de notre siècle, la loi de 1902 sur l'organisation des métiers à l'aide de l'institution des corporations, a suscité une puissante réaction défavorable parmi les masses ouvrières.

Après avoir présenté la loi de 1906 sur la réglementation du travail des femmes et des enfants dans les entreprises industrielles, l'auteur s'arrête sur la loi dirigée contre les syndicats et les grèves du décembre 1909. Par la loi sur les assurances sociales des ouvriers du janvier 1912 s'achève la série des actes législatifs concernant le travail des ouvriers de la Roumanie moderne.

Cet ouvrage met aussi en évidence la position active du mouvement ouvrier vis-à-vis des actes législatifs qu'on a cités, ce que fera déterminer l'application des prévoyances législatives favorables aux ouvriers et repousser celles au caractère antiouvrier.